

**VILNIAUS LOPŠELIO-DARŽELIO „GLUOSNIS“
VAIKŲ SMURTO IR PATYČIŲ PREVENCIJOS IR INTERVENCIJOS PROGRAMA
IR PRIEMONIŲ PLANAS**

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Patyčių ir smurto problema aktuali visame pasaulyje. Mokslininkai ir praktikai nagrinėja patyčių ir smurto atsiradimo priežastis ir ieško, kaip išvengti patyčių ir smurto, analizuoja jų įtaką asmenybės raidai ir sveikatai.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas 2006 m. parengė rekomendacijas dėl pozityvaus vaikų auklėjimo strategijos (R(2006)19), kuriose pabrėžiama būtinybė imtis visų priemonių visose institucijose pozityviam vaikų auklėjimui remti, nacionaliniu lygiu skatinti vykdyti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas.

Ši problema aktuali ir Lietuvoje. Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje numatyta padidinti patyčių ir smurto nepatiriančių vaikų dalį nuo 30 iki 70 proc. ir pasiekti, kad būtų įgyvendinamos prevencinės programos.

Vaikų patyčių ir smurto prevencijos programa skirta ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo vaikams, lopšelio-darželio pedagogams, darbuotojams, ugdytinių tėvams.

Patyčios nėra atsitiktinis elgesys – tai yra tyčiniai, pasikartojantys veiksmai, kurių metu vienas ar keli asmenys kabinėjasi, žemina, užgaulioja kitą. Šis elgesys vyksta tiek tarp vaikų, tiek tarp suaugusiųjų.

Patyčios – tai:

žodinis priekabiavimas:

- prasivardžiavimas,
- gąsdinimas,
- pašaipios replikos apie žmogaus kūną, religiją, tautybę, negalią, išvaizdą,
- žeminantys ar skaudinantys užrašai apie vaiką,
- vaiką skaudinančių žinučių siuntinėjimas mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu;

fizinės priekabės:

- pargriovimas,
- įspyrimas ar spardymas,
- kumščiovimas,
- stumdymas,
- rankos užlaužimas,
- spjaudymas,
- daiktų gadinimas ir atiminėjimas,
- drabužių gadinimas,
- plaukų pešiojimas.

netiesioginės priekabės:

- vaiko atstūmimas nuo grupės,
- apkalbinėjimas,

- ignoravimas,
- šmeižimas,
- kaltinimas tuo, ko vaikas nepadarė,
- nebendravimas su vaiku,
- spaudimo darymas,
- neapykantos prieš kitą vaiką kurstymas.

Svarbu apibrėžti šiuos terminus:

Kaltininkas – asmuo skriaudėjas, kuris siekia demonstruoti jėgą.

Auka – asmuo, patyręs tiesiogines, netiesiogines ar elektronines patyčias.

Stebėtojas – asmuo, matantis ir žinantis, kad vyksta patyčių veiksmas.

Patyčių patiria tiek suaugusieji, tiek vaikai, be to, jų būna įvairiose gyvenimo srityse (viešajame gyvenime, žiniasklaidoje, darbe ir asmeniniame gyvenime, artimiausioje aplinkoje).

II. TEORINIAI PAGRINDAI

Smurtas apibūdinamas įvairiai, tačiau visiems apibrėžimams bendra tai, kad smurtas yra žalojantis, kenksmingas bei sąmoningas veiksmas, kuriuo, naudojant savo galią, siekiama ką nors įskaudinti (Kairienė, Ščerbakova, 2008). Smurtas – tai įsiveržimas į kito žmogaus emocinę, psichologinę ir fizinę erdvę.

Smurtas prieš vaikus apibūdinamas kaip grubi prievarta, kėsanimasis į vaiko fizinę, psichinę ir lytinę neliečiamybę, sutrikdant jo sveikatą, atimant gyvybę ar grasinant tai padaryti arba kitaip vaiką traumuojant, jį įbauginant, iš jo pasityčiojant, paniekinant, pažeminant. Skiriamos keturios smurto rūšys: fizinis, emocinis arba psichologinis, seksualinis, ekonominis (Dapšys, Sakalauskas, 2005).

Pasaulio sveikatos organizacija fizinį smurtą prieš vaikus apibūdina kaip veiksmus, kurie sukelia faktinę ar potencialią žalą asmens sveikatai, sąveikos ar jos nebuvimo metu. Emocinis smurtas – tai ne fizinio kontakto veiksmai, kurie sukelia žalą ar sudaro sąlygas sukelti žalą psichikos sveikatai ir psichosocialinei raidai. Emocinį smurtą sunku pastebėti - skirtingai negu fizinis smurtas, jis nepalieka išorinių požymių (lūžių, mėlynių ir t.t.), tačiau žaloja asmens dvasinį pasaulį.

Įvairūs autoriai pateikia skirtingus šio reiškinio apibrėžimus. Emocinis smurtas – nuvertinimo, menkinimo, žeminimo, grasinimo, gąsdinimo, atskyrimo, kvailinimo ar kitokie ne fizinio kontakto priešiškos elgsenos modeliai, judėjimo laisvę ribojantys veiksmai, sukeltantys ar sudarantys sąlygas sukelti žalą vaiko fizinei, emociinei, psichinei, dvasinei, moralinei, socialinei sveikatai ir vystymuisi. Šie veiksmai yra sąmoningai atliekami asmens, turinčio tiesioginę valdžią, galią vaiko atžvilgiu ar vaiko pasitikėjimą (Karmaza ir kt., 2007). Emocinis smurtas gali būti ir socialinė izoliacija, terorizavimas, ignoravimas (Blažys, 2001).

Viena iš emocinio (psichologinio) smurto raiškos formų yra **patyčios**. Jos apima labai platų smurtinio elgesio spektrą. Patyčių (tyčiojimosi) terminu apibrėžiamos lengvesnio fizinio ar emocinio (psichologinio) smurto formos, tačiau jos yra ne mažiau žalingos negu sunkios smurto formos: sumušimas, išžagginimas, grasinimas nužudyti ir pan. Patyčios labai dažnos ne tik Lietuvos mokyklose, bet ir suaugusiųjų kolektyvuose (studentai, bendradarbiai ar kitokių kolektyvų nariai dažnai randa žmogų, kuris yra nepritampantis prie kitų ir iš jo slapta arba viešai tyčiojasi). Nuolatinis priekabiavimas, pravardžiavimas, žeminimas visuomenėje yra daug dažnesni negu sunkios ir žiaurios smurto formos (Karmaza ir kt., 2007).

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Programos tikslas – ugdant pozityvius vaikų bendravimo ir problemų sprendimų gebėjimus, užkirsti kelią priekabiavimui ir patyčioms, gerinant bendrą emocinę vaiko savijautą ir skatinant pagarbius ir draugiškus vaikų tarpusavio ir vaikų bei suaugusiųjų santykius.

Programos uždaviniai:

- užkirsti kelią smurtui ir patyčioms lopšelyje-darželyje ir jo teritorijoje, organizuoti, įgyvendinti ir tobulinti smurto prevencijos priemones;
- kurti saugią ir draugišką aplinką;
- taikant edukacinę veiklą, mokyti vaikus, kaip galima spręsti iškilusius klausimus, problemas;
- siekti geresnių tarpusavio santykių darželyje;
- kurti lopšelyje-darželyje pasitikėjimo atmosferą, kad vaikai galėtų papasakoti apie patiriamą skriaudą ar patyčias;
- formuoti saugios elgsenos įgūdžius, reikalingus teisingiems sprendimams, atsižvelgiant į įvairias socialines situacijas ir aplinką;
- stiprinti vaikų savigarbą ir pasitikėjimą savimi;
- suteikti tinkamus, vaikų amžiaus tarpsnį atitinkančius, patarimus ir paramą.

Pagrindiniai smurto ir patyčių prevencijos strategijos principai:

- visiems lopšelio-darželio bendruomenės nariams turi būti žinoma, koks elgesys laikomas patyčiomis;
 - lopšelis-darželis rimtai reaguoja į vykstančias patyčias. Tai reiškia, kad reaguojama į kiekvieną kitą žmogų žeminančio elgesio apraišką – žodines, fizines, netiesiogines patyčias;
 - vykstančios patyčios yra sustabdomos – tai yra visos mokyklos bendruomenės pareiga: tėvų, pedagogų, darbuotojų, administracijos;
 - svarbu, kad kiekvienas lopšelio-darželio bendruomenės narys pastebėtų vykstančias patyčias ir stengtųsi jas sustabdyti: pedagogai ar kiti suaugusieji tiesiogiai įsikištų į vykstančias patyčias ir jas sustabdytų, vaikai pakviestų suaugusįjį, kuris galėtų patyčias sustabdyti;
 - smurto ir patyčių programa vykdoma visose grupėse. Kiekvienas grupės mokytojas planuoja renginį ar veiklą, susijusią su smurto ir patyčių prevencija.
- Lopšelio-darželio ugdytiniai dalyvaus organizuojamose miesto renginiuose.

IV. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

Situacijos analizė, poreikių išaiškinimas.

Padėties vertinimas ir analizė. Prieš pradėdant organizuoti patyčių prevencijos veiklas, rekomenduojama atlikti tyrimą ir atsakyti į šiuos klausimus: kaip dažnai vyksta patyčios? Kokios jų formos? Kur jos vyksta? Kaip vaikai ir suaugusieji reaguoja į patyčias? Rekomenduojama vertinimą atlikti reguliariai, tuo pačiu metu pavasarį, nes būtent tada vaikų santykiai yra susiklostę ir galima pamatyti visą jų spektrą.

Esamos situacijos įvertinimas: mokyklos vaiko gerovės komisija, vadovaudamasi mokyklos veiklos kokybei įsivertinti ir tobulinti skirtingais instrumentais ar kitais pasirinktais būdais (apklausa, stebėjimu, pokalbiais ar kt.), reguliariai renka informaciją apie mokymo(si) aplinkos saugumą, mokyklos bendruomenės narių tarpusavio santykius ir identifikuoja aktualias problemas.

Programos įgyvendinimas – programa integruojama į ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių veiklas pagal bendrąsias programas, lopšelio-darželio veiklos planą, bendravimo valandėles, projektinę veiklą, organizuojamus renginius. Ikimokyklinių ir

priešmokyklinių grupių pedagogai veiklos plane pažymi apie atitinkamos temos pateikimą auklėtiniams.

Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas. Nuosekliai ir reguliariai ugdomi vaikų savęs pažinimo, empatijos, problemų ir konfliktų sprendimo, pykčio valdymo, streso įveikos, bendravimo ir bendradarbiavimo, kiti socialiniai įgūdžiai. Ugdytinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas gali būti vykdomas integruojant į dalyko(-ų) ugdymo turinį, įgyvendinant prevencines programas, kitu pasirinktu būdu.

Lopšelyje-darželyje susitariama dėl elgesio taisyklių (normų), kuriose aiškiai reglamentuojamas tiek pozityvus/laukiamas, tiek neleistinas/nepageidaujamas ugdytinių elgesys, numatoma vaikų skatinimo, motyvavimo už pozityvų elgesį priemonės ir būdai, jie yra žinomi ir suprantami visiems lopšelio-darželio bendruomenės nariams, jais vadovaujasi kiekvienas lopšelio-darželio darbuotojas, siekdamas atpažinti ir pastiprinti pozityvų vaikų ir suaugusiųjų elgesį.

Lopšelis-darželis puoselėja pozityvias vertybes ir bendruomeniškumą (mandagumą, paslaugumą, rūpinimąsi kitais, pagarbą, pasitikėjimą, solidarumą, lygiateisiškumą ir kt.), kurias atitinka visų lopšelio-darželio darbuotojų elgesys ir veikla.

Priežiūrą atlieka lopšelio-darželio vaiko gerovės komisija; koordinuoja direktoriaus pavaduotojas ugdymui, atsakingi visi lopšelio-darželio darbuotojai.

Kiekvienais metais sausio mėnesį Vaiko gerovės komisija aptaria ir pateikia bendruomenės susirinkime informaciją apie Programos priemonių įgyvendinimo rezultatus (ataskaita).

V. PRIEMONIŲ PLANAS

Tinkamų prevencijos ir intervencijos priemonių (taip pat ir prevencinių programų įgyvendinimo) mikroklimatui gerinti numatomos prevencijos ir intervencijos priemonės (toliau – Priemonės), siekiant spręsti identifikuotas problemas, mažinti su jomis susijusius rizikos veiksnius ir didinti apsauginių veiksnių įtaką, paskirstomos:

Vaikų ugdymas, mokymas		
Priemonės pavadinimas	Data	Atsakingas
Tarptautinės programos „Zipio draugai“ įgyvendinimas priešmokyklinio ugdymo grupėje	Per mokslo metus	Priešmokyklinio ugdymo pedagogas
Prevenciniai užsiėmimai vaikams (konfliktų valdymas, problemų sprendimas, savęs pažinimo užsiėmimai)	Pagal susitarimą	Psichologas Grupių mokytojai
Akcija „Savaitė be patyčių“	2018-2019 m.m. kovo, balandžio mėn.	
Individualūs pokalbiai, grupės valandėlės	2018-2019 m.m.	Grupių mokytojai
Filmų peržiūra ir jų aptarimai	2018-2019 m.m.	Grupių mokytojai
Renginys „Tolerancijos diena“	2018/2019 m. lapkričio mėn.	VGK nariai
Akcija „Savaitė su šypsena“	2019 m. spalio mėn.	VGK nariai
Draugystės mėnuo	2018 m. gegužės mėn.	VGK nariai
Plakatų piešimas „Smurtui ir patyčioms STOP“ (priešmokyklinio ugdymo grupė)	2019 m. kovo mėn.	VGK nariai
Grupių valandėlės smurto ir patyčių temomis	1 kartą per mėnesį	Grupių mokytojai
Dalyvavimas renginiuose (konkursai, olimpiados, popietės, vakaronės, viktorinos, šokiai ir kt.)	Nuolat	
„Draugystės kilimas“ – vaikai, pedagogai,	2019 m. birželio mėn.	Grupių mokytojai

tėveliai lopšelio-darželio kieme dėlioja kilimą iš įvairios gamtinės medžiagos		
Žygis į gamtą „Gamta – mūsų namai“	2019 m. birželio mėn.	Grupių mokytojai, VGK nariai
Mokytojų ir lopšelio-darželio darbuotojų švietimas		
Priemonės pavadinimas	Data	Atsakingas
Informacijos pedagogams ir lopšelio-darželio darbuotojams pateikimas: lopšelio-darželio „Smurto ir patyčių prevencijos programos“ pristatymas	2018 m. gruodis – 2019 m. sausis	VGK pirmininkas
Stendo su informacija apie smurtą ir patyčias apiforminimas	2019 m. spalį	
Informaciniai lankstinukai	2018–2019 m. m.	VGK nariai
Psichologinis konsultavimas	2018-2019 m. m.	Psichologas
Teorinis praktinis užsiėmimas „Specialistų, dirbančių su vaikais, emocinio perdegimo profilaktika“	2018 m. gruodis	Psichologas
Pozityvaus lopšelio-darželio mikroklimato kūrimas	Nuolat	Lopšelio-darželio direktorius, taryba
Tėvų švietimas		
Priemonės pavadinimas	Data	Atsakingas
Vaiko gerovės komisijos veikla (metinis planas, ataskaita, tyrimai, apklausos)	2018–2019 m. m.	VGK pirmininkas
Informacijos tėvams pateikimas: paskaitos (grupės tėvų, bendruomenės susirinkimo metu)	Pagal poreikį	VGK
Individualūs pokalbiai	Per metus	Grupių mokytojai, VGK
Psichologo konsultavimas	Pagal poreikį	VGK
Tėvų konsultavimas, informavimas, patyčių ir smurto prevencijos: „Vaiko teisė į pagarbą“, „Mano saugaus elgesio taisyklės“, „Auk sveikas, mažyli“, „Bendravimo ir bendradarbiavimo svarba ugdant vaiką“, „Kuo užimti vaiką namuose“, „Kas yra patyčios?“, „Konfliktai ir jų sprendimo būdai“, „Bausmė ir paskatinimas“	Per metus	Grupių mokytojai, VGK
Grupių tėvų susirinkimai	Pagal poreikį	Administracija, Grupių mokytojai
Tėvų aktyvumo skatinimas: skatinamas tėvų dalyvavimas kuriant saugią mokymo(si) aplinką lopšelyje-darželyje	Nuolat	Lopšelio-darželio direktorius

V. PROGRAMOS VEIKSMINGUMAS

Priemonių įgyvendinimas: įstaigos darbuotojai pagal paskirstytas atsakomybes įgyvendina numatytas Priemones. Priemonių įgyvendinimą koordinuoja direktoriaus pavaduotojas ugdymui.

Priemonių veiksmingumo vertinimas: analizuojami pasiekti rezultatai, sėkmės veiksniai ir trukdžiai, numatomos galimybės tobulinti Priemones.

Patyčių ir smurto prevencijos programa yra veiksminga, jei:

- į prevencijos procesą yra įsitraukę visi – vaikai, personalas, tėvai ir bendruomenė, palaikomos visą lopšelių-darželių apimančios iniciatyvos, organizuojamos grupės veiklos ir individuali intervencija;
- lopšelio-darželio vadovas siekia sisteminių pokyčių;
- skiriama dėmesio nuosekliam socialinių emocinių gebėjimų ugdymui, įtraukiant visus mokyklos bendruomenės narius: padedama vaikams ir suaugusiesiems išmokyti valdyti emocijas, dirbti bendradarbiaujant, spręsti problemas ir priimti atsakingus sprendimus;
- grupių mokytojai geba kurti rūpestingą, tarpusavio santykius puoselėjančią aplinką ir randa laiko pokalbiui sunkiomis temomis - tokiomis kaip patyčios;
- skiriama laiko ištirti esamą patyčių situaciją. Atsižvelgiant į lopšelio-darželio poreikius, sudaromas priemonių planas;
- „Patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo grupė“ rūpinasi lopšelio-darželio klimatu ir užtikrina, kad kiekvienas būtų išgirstas (mokiniai, pedagogai, techninis personalas, tėvai ir kt.) ir kiekvienam būtų atstovaujama;
- bendruomenėje susitariama dėl patyčių apibrėžimo, nustatomos elgesio normos, nuolat stebima, kaip jų laikomasi, ir reaguojama (jei jos pažeidžiamos). Skatinama elgtis tinkamai ir laikytis taisyklių;
- pasirūpinama kokybiška patyčių prevencijos mokymų medžiaga ir šaltiniais, skirtais emociniams socialiniams gebėjimams ugdyti. Mokomas visas personalas ir įtraukiami visi mokyklos bendruomenės nariai;
- į įvairias veiklas integruojamos temos ir diskusijos šiais klausimais: tolerancija, empatiškumas, gebėjimas spręsti problemas ir pasirinkti tinkamus sprendimus, psichologiškai ir fiziškai sveikų santykių palaikymas – visa tai, kas svarbu vaiko emociniam socialiniam vystymuisi.
- dirbama ne tik su vaikais, bet ir su tėvais, šeimomis ir bendruomene, kad visi suvoktų ir gebėtų priimti rasinius, religinius, kultūrinius skirtumus;
- pasirenkamos mokyklai tinkančios tyrimais grįstos programos ir jos tiksliai įgyvendinamos;
- pripažįstama, kad patyčios visus vaikus veikia neigiamai. Rengiami stebėtojai, gebantys tinkamai reaguoti į kiekvieną patyčių atvejį.

PRITARTA
Vilniaus lopšelio-darželio „Gluosnis“
lopšelio-darželio Tarybos
2018 m. gruodžio 18 d. protokolu Nr. LT-2